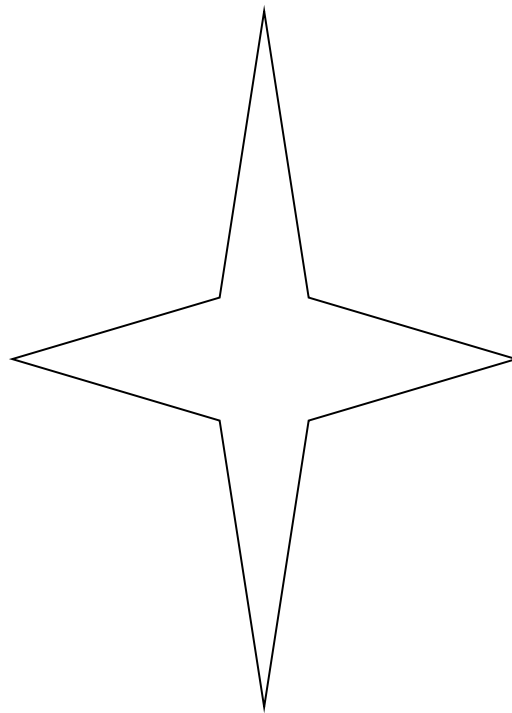

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра суспільно-гуманітарних наук

Микола САМУЙЛІК Антоніна КРИЦЬКА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для семінарських занять з освітнього компонента «Україна –
Європейський союз» за першим (бакалаврським) рівнем вищої
освіти

Автори-упорядники:

доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук, кандидат політичних наук,
доцент М. М. Самуйлік.

Викладач кафедри суспільно-гуманітарних наук А. О. Крицька.

Рецензенти:

І. В. Саєнко – кандидат політичних наук, доцент, професор кафедри суспільно-гуманітарних наук. Військова академія (м. Одеса).

І. В. Федорова – магістр історії, старший викладач кафедри суспільно-гуманітарних наук.

Методичні рекомендації для семінарських занять з освітнього компонента «Україна – Європейський союз» призначені для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Одеського державного аграрного університету. Посібник містить індивідуальний план вивчення освітнього компонента «Україна – ЄС», плани семінарських занять та методичні рекомендації щодо вивчення кожної теми, ключові категорії, надається тематика самостійних занять до кожного змістового модуля освітнього компоненту. питання для модульних контрольних робіт.

Самуйлік М. М., Крицька А. О. Методичні рекомендації для семінарських занять з освітнього компонента «Україна – Європейський союз». Одеса: ОДАУ, 2025. 33 с.

Рекомендовано до видання координаційною радою з питань якості освіти Одеського державного аграрного університету. Протокол № 9 від 26 травня 2025 року.

ЗМІСТ

Індивідуальний план вивчення освітнього компонента «Україна – Європейський Союз» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти	4
Змістовий модуль 1. Історичний розвиток Європейського Союзу та його взаємини з Україною.....	8
Семінар 1. «Україна – ЄС» та світовий політичний процес.....	8
Семінар 2. Історія створення та організаційна структура Євросоюзу.....	12
Питання для підготовки та проведення модульної контрольної роботи 1.....	20
Змістовий модуль 2. Стратегічне партнерство між Україною та ЄС: можливості та виклики.....	21
Семінар 3. Місце та роль України в геополітичному просторі	21
Семінар 4. Механізм реалізації євроінтеграційного курсу України	23
Семінар 5. Проблеми транзитної міграції в країнах ЄС та транскордонне співробітництво.	25
Питання для підготовки та проведення модульної контрольної роботи 2.....	28
Питання для підготовки та проведення заліку з освітнього компонента «Україна – Європейський Союз».....	29
Використана та рекомендована література.....	31

Індивідуальний план вивчення освітнього компонента «Україна – Європейський Союз» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Змістовний модуль 1. Історичний розвиток Євросоюзу та його взаємини Україною

Лекції

Тема 1. Теоретико-методологічні засади освітнього компонента «Україна – ЄС».

Тема 2. Світовий політичний процес та його особливості.

Тема 3. Створення та еволюція Європейського Союзу.

Тема 4. Організаційна структура Євросоюзу.

Самостійна робота до змістового модуля 1

№ з/п	Назва теми (питання)	Кількість годин Денна форма навчання	Кількість годин Заочна форма навчання
Змістовий модуль 1. Історичний розвиток Європейського Союзу та його взаємини з Україною			
1	Тема 1. Політична свідомість та її функціонування у сучасному світі. 1. Сутність, структура політичної свідомості. 2. Політична психологія як об'єкт інформаційної війни.	8	10
2	Тема 2. Світовий політичний процес 1. Зовнішні функції держави та їх характеристика. 2. Світові міжнародні організації їх повноваження, склад: 2.1. ООН: утворення, повноваження та склад. 2.2. НАТО: повноваження та склад. 2.3. Організація з безпеки і співробітництва в Європі 2.4. Рада Європи: утворення, повноваження та склад	8	10
3	Тема 3. Утворення ЄС та його функціонування. 1. Декларація Роберта Шумана та підписання Паризького договору про створення Європейського співтовариства вугілля і сталі. 2. Маастрихтський договір про утворення Європейського Союзу та його основні положення.	8	10
4	Тема 4. Тема 4. Основні інституції Європейського союзу та їх функціонування: 1. Європейський Парламент: повноваження та склад. 2. Європейська Комісія: утворення, повноваження та склад.	6	10

	3. Рада ЄС: повноваження та склад. 4. Європейська Рада: повноваження та склад. 5. Суд Європейського Союзу (Європейський суд).		
	Разом	30	40

Семінарські заняття

№ з/п	Назва теми (питання)	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	<p>Семінар 1. «Україна – ЄС» та світовий політичний процес</p> <p style="text-align: center;">ПЛАН</p> <p>1. Теоретико-методологічні засади освітнього компонента «Україна – ЄС»</p> <p>1.1 «Україна – ЄС» як освітній компонент.</p> <p>1.2. Політика як соціальне явище.</p> <p>1.3. Політична свідомість та її структура, характеристика елементів.</p> <p>1.4. Політична психологія як об'єкт інформаційної війни.</p> <p>2. Світовий політичний процес</p> <p>2.1. Міжнародні відносини: форми взаємодії та основні принципи.</p> <p>2.2. Сутність, структура, функції зовнішньої політики.</p> <p>3. Міжнародні організації у світовій політиці.</p> <p>3.1. Організація Об'єднаних Націй: створення, повноваження та склад.</p> <p>3.2. Організація Північноатлантичного договору: створення, повноваження та склад.</p> <p>3.3. Організація з безпеки і співробітництва в Європі.</p> <p>3.4. Рада Європи: створення, повноваження та склад</p>	2	2
2.	<p>Семінар 2. Історія створення та організаційна структура Євросоюзу</p> <p style="text-align: center;">ПЛАН</p> <p>1. Історія створення та розвитку Європейського Союзу</p> <p>1.1. Декларація Роберта Шумана та підписання Паризького договору про створення Європейського співтовариства вугілля і сталі</p> <p>1.2. Початкові кроки утворення ЄС</p> <p>1.3. Маастріхтський договір про утворення Європейського Союзу та його основні положення.</p> <p>2. Основні принципи діяльності Європейського Союзу та його символіка.</p> <p>2.1. Основні принципи діяльності Європейського Союзу.</p> <p>2.2. Символіка Євросоюзу.</p>	2	

	2.3. Зовнішні функції держави та їх характеристика. 4. Характерні риси організаційної структури ЄС та його інституції. 4.1. Характерні риси організаційної структури ЄС. 4.2. Європейський Парламент: повноваження та склад. 4.3. Європейська Комісія: утворення, повноваження та склад. 4.4. Рада ЄС: повноваження та склад. 4.5. Європейська Рада: повноваження та склад. 4.6. Суд Європейського Союзу (Європейський суд).		
3	Модульна контрольна робота № 1	2	
	Разом	6	2

Змістовний модуль № 2. Стратегічне партнерство між Україною та ЄС: можливості та виклики

Лекції

Тема 1. Місце і роль України в геополітичному просторі.

Тема 2. Механізм реалізації євроінтеграційного курсу України.

Тема 3. Проблеми транзитної міграції в країнах ЄС.

Тема 4. Міжнародне територіальне співробітництво України.

Самостійна робота до змістового модуля 2

Змістовий модуль 2. Стратегічне партнерство між Україною та Європейським союзом: можливості та виклики			
5	Тема 5. Геополітика. Місце і роль України в геополітичному просторі 1. Геополітичні теорії та школи: неомондіалізм, неоатлантизм. 2. Геополітична могутність країни.. 3. Перерахуйте та охарактеризуйте основні національні інтереси України. 4. Міжнародний імідж держави.	8	10
6	Тема 6. Україна і Європейський союз: основи співробітництва 1. Угода про асоціацію з ЄС 2. Європейська Конституція 3. Східне партнерство Європейського Союзу.	8	10
7	Тема 7. Проблеми транзитної міграції для країн ЄС 1. Міграційні процеси в Україні. 2. Європейські підходи до вирішення міграційної кризи.	8	10
	Тема 8. Транскордонне співробітництво в країнах ЄС 1. Міжнародне територіальне співробітництво України. (Закон України).	6	10

8	2. Роль та місце транскордонного співробітництва в системі регіонального розвитку.		
	Разом	30	40
	Всього за освітній компонент «Україна – ЄС»	60	80

Теми семінарських занять

3.	<p>Семінар 3. Місце та роль України в геополітичному просторі</p> <p style="text-align: center;">ПЛАН</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Виникнення геополітики та її становлення. 2. Моделі геополітики: класична геополітика, модель «морської сили», критична геополітика, геополітика розвитку. 3. Неомондіалізм та неоатлантизм: наукові напрямки у геополітиці. 4. Геополітична могутність країни. 5. Міжнародний імідж держави. 6. Геополітичні орієнтири сучасної України. 7. Перерахуйте та охарактеризуйте основні національні інтереси України. 8. Формування засад зовнішньополітичної діяльності Української держави. 	2	2
4.	<p>Семінар 4. Механізм реалізації євроінтеграційного курсу України можливості та виклики.</p> <p style="text-align: center;">ПЛАН</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні етапи європейської інтеграції. 2. Політичні та правові аспекти євроінтеграції: політичні перетворення та реформи, необхідні для вступу до ЄС 3. Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС 4. Східне партнерство Європейського Союзу. 5. Угода про асоціацію з ЄС. 6. Політичні перетворення та реформи, необхідні для вступу до Європейського Союзу. 7. Економічний аспект євроінтеграції. 8. Соціокультурний вимір євроінтеграції: вплив євроінтеграції на суспільство та культурне середовище України. 9. Зовнішньополітичний вимір євроінтеграційного курсу. 	2	

6.	<p>Семінар 5. Проблеми транзитної міграції в країнах ЄС та транскордонне співробітництво.</p> <p>ПЛАН</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Визначення та класифікації міграцій 2. Міграційні процеси в Україні. 3. Соціальні та гуманітарні аспекти європейської міграційної кризи. 4. Європейські підходи до вирішення міграційної кризи. 5. Суть та завдання міжнародного територіального співробітництва України. 6. Закон України «Про міжнародне територіальне співробітництво України» від 24 червня 2004 року та його положення. 7. Роль транскордонного співробітництва в системі регіонального розвитку. 8. Транскордонне співробітництво України в умовах російсько-української війни. 9. Політичні ризики для країн ЄС в умовах міграційної кризи. 	2	2
7.	Модульна контрольна робота № 2	2	
	Разом	8	2

Змістовий модуль 1. Історичний розвиток Європейського Союзу та його взаємини з Україною

Семінар 1. «Україна – ЄС» та світовий політичний процес

Мета заняття: з'ясування теоретико-методологічних засад освітнього компоненту «Україна – ЄС». Вивчення політики як соціального явища, сутності світового політичного процесу та ролі міжнародних організацій як його головних суб'єктів.

Ключові поняття: політика, політична свідомість, політичні інститути, політичні принципи, політичні відносини, політичні норми, політична психологія, політична ідеологія, політична доктрина, конституція, методи науки, предмет і функції освітнього компоненту «Україна – ЄС».

ПЛАН

1. Теоретико-методологічні засади освітнього компоненту «Україна – ЄС»
 - 1.1 «Україна – ЄС» як освітній компонент.
 - 1.2. Політика як соціальне явище та її структура, характеристика елементів.
 - 1.3 Політична свідомість: поняття, структура, функціонування.
 - 1.4. Політична психологія як об'єкт інформаційної війни.

2. Світовий політичний процес
 - 2.1. Міжнародні відносини: форми взаємодії та основні принципи.
 - 2.2. Сутність, структура і функції зовнішньої політики.
3. Міжнародні організації у світовому політичному процесі.
 - 3.1. Організація Об'єднаних Націй: створення, повноваження та склад.
 - 3.2. Організація Північноатлантичного договору: створення, склад, структура, функції.
 - 3.3. Організація з безпеки і співробітництва в Європі та її повноваження.
 - 3.4. Рада Європи: створення, повноваження та склад

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Готуючись до першого питання семінару, здобувачу необхідно усвідомити, що його вивчення допоможе з'ясувати місце відносин «Україна – ЄС» у політичному житті суспільства. Як самостійний освітній компонент «Україна – Європейський Союз» починає складатися наприкінці ХХ століття, що зумовлюється, в першу чергу розвитком міжнародних відносин та політичної науки взагалі. Виникнення Європейського Союзу, посилення його відносин з Україною зумовило євроінтеграційні процеси, які стали предметом вивчення нового освітнього компонента «Україна – Європейський Союз». Таким чином об'єктом вивчення освітнього компоненту «Україна – Європейський Союз» є сфера міжнародних відносин як об'єктивна політична дійсність. Предмет вивчення освітнього компоненту «Україна – Європейський Союз» складають закони, закономірності та тенденції міжнародних відносин щодо євроінтеграції України та вступу в Європейський Союз.

При вивченні міжнародних політичних процесів освітній компонент «Україна – Європейський Союз» використовує різноманітні методи дослідження. Метод – це спосіб, підхід, інструмент яким користується певна наука для проведення досліджень. «Україна – Європейський Союз» використовує сукупність методів дослідження соціально-політичних процесів: функціональні методи; метод структурно-функціонального аналізу; біхевіористичний метод; інституційний метод; історичний метод вивчає політичні явища в їх послідовному часовому розвитку, виявлення зв'язку минулого, теперішнього і майбутнього.

Вивчаючи питання «Сутність, структура політики та характеристика її елементів» здобувач має знати, що політика – це діяльність суб'єктів суспільства з метою його управління та реалізацію своїх інтересів. через одержання, використання, утримання, державної влади.

Термін політика грецького походження, («politike»). Перекладається як - мистецтво управляти державою. Вперше його використав Арістотель, давньогрецький мислитель, у своєму творі “Політика”. Він створив самобутнє філософське вчення, був учнем відомого мислителя Платона, а з 343 р. до н.е. став вихователем сина македонського царя Пилипа II, майбутнього Олександра Македонського. В сучасних умовах політика виступає складним явищем суспільного життя. У структурі політики можна виділити такі основні елементи: політична свідомість, політичні інститути, політичні відносини.

Політична свідомість – це сукупність політичних, ідей, теорій, почуттів, традицій в суспільстві. Змістом виступають повсякденний і теоритичний рівні. Формуються вони під час повсякденного життя людей. Суттєвим тут є політична психологія. Це сукупність почуттів, настроїв, прагнень людей. Її проявом є страх, ненависть, паніка, консерватизм, мужність, відповідальність і т. ін. На рівні політичної психології здійснюється боротьба за «душі людей», настрої, погляди з метою отримання підтримки. Розгортається психологічна війна. У сучасному світі це інформаційна війна.

Готуючись до другого питання семінару «Світовий політичний процес», здобувачу необхідно усвідомити сутність міжнародних відносин, їх форми взаємодії та основні принципи, а також сутність, структуру зовнішньої політики. Сучасний світ різноманітний. Для його характеристики в науці використовують поняття «політичний процес» (із лат. – просування). Розуміється це як діяльність суб'єктів політики та функціонування політичної системи. Політичний процес відбиває внутрішньополітичні та зовнішньополітичні відносини. Його компонентом і виступають міжнародні відносини. Міжнародні відносини формують обличчя сучасного світу. Сам термін «міжнародні відносини» з'явився у XVIII ст. Але почали його використовувати після Другої Світової війни. Міжнародні відносини – це система відносин, що сформувались і функціонують між групами держав, або окремими державами, регіональними і світовими організаціями в процесі яких сформувався певний правовий порядок. Основними формами міжнародної взаємодії виступають: співробітництво, суперництво та конфлікт. Співробітництво здійснюється через різні міжнародні організації та договори про дружбу. Суперництво передбачає мирну боротьбу за вигідну реалізацію свого національного інтересу. держав, конфлікти виникають, коли не вдається врегулювати несумісні інтереси. Вони виражаються через економічну блокаду, розрив дипломатичних стосунків, денонсацію договорів, терористичні акти, війну.

Принцип сили означає, що та чи інша держава здатна нав'язати іншим свої інтереси, використовуючи при цьому переваги у військовій силі, економічній могутності. До вимірів сили відносять: 1) геополітичне становище (територія, рельєф, клімат, комунікації); розташування у культурному просторі; 2) населення; 3) природні ресурси; 4) економічний, соціально-культурний розвиток; 5) військова могутність; 6) політичний режим; 7) національний імідж держави.

Міжнародний порядок сьогодні ґрунтується на зафіксованих в статуті ООН нормах міжнародного права. Сутність його виражається через такі принципи:

- непорушність територіальної цілісності держави;
- незастосування сили;
- мирне врегулювання спорів;
- повага до державного суверенітету;
- невтручання у внутрішні справи;
- повага прав і свобод людини;

- сумлінне виконання міжнародних зобов'язань.

Стабільний порядок передбачає баланс: оптимальне поєднання норм права і сили.

Міжнародні відносини взаємопов'язані із зовнішньою політикою держави. Зовнішня політика визначається як діяльність держави, щодо втілення в життя міжнародних відносин з метою реалізації національних інтересів. Існують такі її форми: пасивна, активна, агресивна, консервативна. Вона визначається як діяльність щодо просування національних інтересів.

Зовнішня політика реалізується на таких рівнях, як: локальний (задноєвропейський, балканський та інш.); Регіональний (європейський чи африканський та інш.); Глобальний (світовий). Від ступеня напруженості можна говорити стан зовнішньої політики: співробітництва; довіри; стабільності; суперництва; ворожнечі; війни. Зовнішня політика держави виконує ряд функцій: оборонну (спрямована на запобігання загрози для держави), дипломатичну (пошук мирного врегулювання проблем), регулятивну (полягає у дотриманні суб'єктами норм міжнародних відносин), інтегративну (полягає у забезпеченні існування міжнародного співтовариства). Сьогодні всі держави світу сполучаються у світовій системі міжнародних організацій. Процес глобалізації охоплює усі сфери міжнародної життя. Міжнародні організації є інструментом його регулювання.

Глобальною є ОРГАНІЗАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ. Утворена у 1945 році. Нараховує 193 держави. Головні органи ООН: Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, Секретаріат, Міжнародний Суд, Економічна і соціальна рада, Рада з Опіки. Штаб-квартира ООН знаходяться в Нью-Йорку.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО ДОГОВОРУ (НАТО) – військово-політичний союз. Головною його метою є захист свободи та безпеки всіх членів Організації. Правовою основою є Північноатлантичний договір, підписаний 4 квітня 1949 року. Країни-засновники: Бельгія, Великобританія, Данія, Франція, Нідерланди, Ісландія, Канада, Люксембург, Норвегія, Португалія, США, Італія.

ОРГАНІЗАЦІЯ З БЕЗПЕКИ І СПІВРОБІТНИЦТВА В ЄВРОПІ (ОБСЄ). До 1995 – Нарада з безпеки і співробітництва в Європі (НБСЄ). перейменування НБСЄ в Організацію з безпеки і співробітництва у відбулося 1994 році на саміті в Будапешті. В січні 1995 року набула статусу міжнародної організації. ОБСЄ – найбільша у світі регіональна організація, що займається з питань безпеки. Вона об'єднує 56 країн, розташованих в Північній Америці, Європі і Центральній Азії. Основними органами є: Саміт – зустріч на вищому рівні глав держав і урядів країн ОБСЄ; Рада міністрів закордонних справ; Постійна рада під керівництвом чинного голови, що займає цей пост протягом року; Форум зі співробітництва в галузі безпеки; Верховний комісар у справах національних меншин; Бюро з демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ; Парламентська асамблея ОБСЄ 21 березня 2014 року за результатами тривалих переговорів держави-учасниці ОБСЄ прийняли рішення про направлення в Україну Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ (СММ ОБСЄ). Згідно з

прийнятим рішенням, СММ збирає інформацію та повідомляє держави-учасниці про безпекову ситуацію у зоні відповідальності.

Семінар 2. Історія створення та організаційна структура Євросоюзу

Мета заняття: Вивчення історії створення та організаційної структури Євросоюзу.

Ключові поняття: Декларація Роберта Шумана, Європейське об'єднання вугілля та сталі, Євроатом, Європейське економічне співтовариство, Маастрихтський договір, супранациональність, дигресивна пропорційність, солідарність, субсидіарність, Європейська Комісія, Європейська Рада, Рада Європейського Союзу, Європейський Парламент, Європейський Суд, політичні інститути, Копенгагенські критерії.

План

1. Історія створення та розвитку Європейського Союзу
 - 1.1. Декларація Роберта Шумана та підписання Паризького договору про створення Європейського співтовариства вугілля і сталі
 - 1.2. Початкові кроки утворення ЄС
 - 1.3. Маастрихтський договір про утворення Європейського Союзу та його основні положення.
2. Основні принципи діяльності Європейського Союзу та його символіка.
 - 2.1. Основні принципи діяльності Європейського Союзу.
 - 2.2. Символіка Євросоюзу.
 - 2.3. Зовнішні функції держави та їх характеристика.**
3. Характерні риси організаційної структури ЄС та його інституції.
 - 3.1. Характерні риси організаційної структури ЄС.
 - 3.2. Європейський Парламент: повноваження та склад.
 - 3.3. Європейська Комісія: утворення, повноваження та склад.
 - 3.4. Рада ЄС: повноваження та склад.
 - 3.5. Європейська Рада: повноваження та склад.
 - 3.6. Суд Європейського Союзу (Європейський суд).

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Вивчаючи перше питання «Історія створення та розвитку Європейського Союзу», слід проаналізувати Декларацію Роберта Шумана та підписання Паризького договору про створення Європейського співтовариства вугілля і сталі. Розглянути Маастрихтський договір про утворення Європейського Союзу та його основні положення.

Європейський Союз (ЄС) – економічний і політичний союз, що об'єднує 27 європейських держав-членів з метою стабільного економічного розвитку та сприяння миру. Утворився в результаті послідовного розвитку процесу інтеграції країн Західної Європи. У своєму розвитку Європейський Союз пройшов низку історичних етапів. Офіційним початком західноєвропейської інтеграції вважають Декларацію Шумана, оприлюднену 9 травня 1950 р. 9 травня 1950 міністр закордонних справ Франції Р. Шуман запропонував

створити спільний ринок вугільної і сталеливарної продукції Франції, ФРН та інших західноєвропейських країн (пропозиція увійшла в історію під назвою «Декларація Шумана») Однією з головних цілей плану стало примирення Франції та Німеччини та недопущення між ними війни у майбутньому.

Початок процесу інтеграції в Західній Європі поклало підписання 18 квітня 1951 р. ФРН, Францією, Італією та країнами Бенілюксу Паризької угоди про створення Європейського об'єднання вугілля та сталі (ЄОВС), яке почало функціонувати у серпні 1952 р. Воно мало на меті утворення спільного ринку продуктів горно-рудної промисловості (вугілля, залізної руди, криці й металобрухту). Передбачалося колективне регулювання обсягів виробництва, рівня цін та інвестиційних програм у цих галузях. 25 березня 1957 р. у Римі ФРН, Франція, Італія та країни Бенілюксу уклали Угоду про створення Європейського співтовариства з атомної енергії (Євроатом) та Європейського економічного співтовариства. Перша організація мала на меті створення спільного ринку сировини та обладнання для атомної енергетики, об'єднання зусиль в галузі ядерних досліджень.

Метою Європейського Економічного співтовариства (ЄЕС) проголошувалося:

- поступова ліквідація обмежень у торгівлі між країнами-учасницями;
- ліквідація перешкод для пересування людей, капіталів та послуг між державами;
- зближення законодавств країн Європейського ЄС ;
- розробка принципів узгодженої економічної політики;
- спільна політика в галузі транспорту та сільського господарства

7 лютого 1992 року в Маастрихті було підписано Маастрихтський договір (інша назва — Договір про Європейський Союз; саме поняття «Європейський Союз» з'явилося ще під час Паризької конференції 1972 року). Договір набув чинності 1 листопада 1993 року. Він визначив так звані «три колони» Європейського Союзу:

- «перша колона» – Європейські Співтовариства: Європейського об'єднання вугілля та сталі (ЄОВС), Євратом та Європейське Співтовариство (замість старої назви «Європейське економічне співтовариство»). Причому Європейське Співтовариство є серцевиною та каркасом процесу інтеграції і за своїми властивостями становить «наднаціональний феномен»;
- «друга колона» – спільна зовнішня та політика безпеки (СЗПБ);
- «третья колона» – співробітництво у сферах юстиції та внутрішніх справ.

В економічному сенсі прийняття Маастрихтського договору визначило курс на завершення формування єдиного внутрішнього ринку (четвертий рівень економічної інтеграції) та перехід до реалізації ідеї економічного та валютного союзу (п'ятий - найвищий рівень економічної інтеграції). Головними цілями політики було:

- захист спільних цінностей, фундаментальних інтересів та незалежності Союзу;
- всебічне зміцнення безпеки ЄС та країн-членів Союзу;
- збереження миру і зміцнення міжнародної безпеки;

- сприяння міжнародній співпраці;
- розвиток і зміцнення демократії, верховенства права, поваги до прав людини та фундаментальних свобод. Основні ознаки інтеграції:
 - спеціалізація та кооперація;
 - глибокі структурні зміни в економіці країн-учасниць внаслідок спеціалізації та кооперації;
 - створення наддержавних структур.

Друге питання семінарського заняття «Основні принципи діяльності Європейського Союзу та його символіка» ґрунтується на 5-ти принципах, що мають фундаментальне значення для співробітництва держав. ЄС приймає рішення на підставі демократичних цінностей, і при цьому стежить за тим, щоб належним образом враховувалися інтереси більш малих і слабких держав. Для ЄС основними є 5 різних принципів. Це – загальні цінності, супранаціональність, дигресивна пропорційність, солідарність і субсидіарність.

Принцип супранаціональності є фундаментальною складовою частиною ЄС. Це означає, що держави-члени ЄС прийняли закріплене в договорі рішення про те, що у визначених сферах політичної діяльності держави відмовляються від свого суверенітету і передають право ухвалення рішення і законотворчості Європейському Союзові або роблять це разом з ним. Таким суверенітетом користуються всі держави - члени ЄС, а прийняті рішення є обов'язковими для усіх. З одного боку, це приводить до того, що держави-члени передають свій суверенітет ЄС, а з іншого боку – держави одержують у такий спосіб право представляти на європейському рівні інтереси і вимоги власної країни і формулювати європейські рішення і правові акти по власному розсуді. У такий спосіб приймаються рішення щодо політики інших держав. Це означає, що відмова від національного суверенітету компенсується одержанням впливу і влади в рамках Європи. Однак, подібна система може функціонувати лише тоді, коли всі партнери готові на поступки і жодна країна не збирається завжди захищати тільки власні інтереси. Отже, здатність знаходити компроміси і готовність йти на них є основною передумовою існування ЄС. Тільки в такий спосіб можливе урахування зовсім різних інтересів держав-членів і прийняття рішень, прийнятних для усіх. Іноді нові держави-члени спочатку думають, що на переговорах з ЄС варто виявляти твердість. Однак вони швидко розуміють, що в ЄС такий підхід не спрацьовує. В інтересах як усього ЄС, так і окремих країн краще усе-таки вибирати приглушені тони переговорів, прагнення до розуміння інтересів інших і до перебування компромісів.

Дигресивна пропорційність як принцип застосовується в Європейському Союзі в різних органах при розділі голосів або місць. Завдяки цьому малі держави-члени ЄС мають пропорційно більше місць у європейських органах, чим вони, власне кажучи, повинні були б одержати відповідно до кількості жителів. Таким чином, малі держави-члени мають більший вплив, чим це було б при чисто арифметичному підході. Іноді висувуються обвинувачення, що ЄС є інструментом домінування великих держав над малими. У дійсності усе виглядає навпаки: ЄС є інститутом, що надає голосу саме меншим державам, підвищуючи їхнє політичне значення в Європі. У Мальті один член

Європейського Парламенту приходиться на 80.000 жителів, у Німеччині – один на 800.000. Тобто голос мальтійського громадянина на виборах у Європарламент важить у 10 разів більше, ніж німецького. Коли у Раді ЄС приймається рішення більшістю, то Німеччина кидає на чашу ваг 29 голосів, тоді як Мальта – 3. Якщо ж рішення вимагає консенсусу, то голос мальтійського прем'єр-міністра важить стільки ж, скільки і німецького канцлера.

Принцип солідарності є одним з основних принципів ЄС. Хоча кожна держава і відповідає сама за себе, але завдяки здійсненню спільної політики вони піклуються про те, щоб економічно менш розвинуті країни одержували допомогу від партнерів по Європейському Союзу. Цей принцип знаходить своє втілення насамперед у структурній політиці, на яку ЄС щорічно витрачає 40 % свого бюджету. Регіони в ЄС, добробут яких складає менш 75% від середнього по ЄС, одержують фінансову допомогу, що повинна допомогти їм перебороти відставання. У 2008 р. для підвищення конкурентноздатності більш слабких регіонів ЄС було спрямовано 47 млрд. євро. З часу розширення на Схід 2004-2007 рр. вигоду від цього мають, насамперед, нові члени в Центральній і Східній Європі.

Субсидіарність як принцип означає що громадяни і держави ЄС хочуть спільно будувати своє майбутнє. Але Євросоюз не повинен стати надпотужною центральною державою, у якій окремі країни і регіони не мають самостійності і впливу на місцях. Власне кажучи, ЄС не є «державою». Якщо ж його взагалі можна порівняти з державним утворенням, то тільки з таким, у якому на більш високий рівень передаються повноваження і суверенні права, що є доречними і корисними для надрегіонального, загального і єдиного керівництва. Тому важливим принципом ЄС є субсидіарність. Це поняття означає, що рішення повинні прийматися на можливо більш низькому рівні. На європейському рівні повинні розглядатися тільки ті проблеми, що можуть бути вирішені краще саме там. Все інше залишається для виконання на рівні держав-членів або регіонів. Гарантією проти поступового захоплення влади європейськими інститутами є встановлення компетенцій, тобто розподіл повноважень, хто за що відповідає. За встановлення компетенцій над компетенціями відповідають держави-члени. ЄС може брати на себе відповідальність за виконання тих задач, що передають йому держави-члени. Він сам не може привласнювати собі компетенції.

Шість базових цінностей Європейського Союзу – це світоглядні принципи, а саме: повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права та повага до прав людини, включно з правами меншин.

Повага до людської гідності є джерелом усіх прав і свобод людини. Вона має багато вимірів. Це і медична реформа, щоб громадяни отримували належну медичну допомогу. Електронні державні послуги, щоб не доводилося стояти в чергах. Гідні умови праці й соціальний захист незахищених верств населення. Свобода – це можливість людини самостійно робити вибір та приймати рішення, які впливають на її життя. Невід'ємною складовою свободи є право на безпеку. Тому свобода це не лише вільне висловлювання своїх думок або захист від необґрунтованого затримання. Це захист персональних даних, якісні

дороги та комфортний транспорт (право на безпеку під час дорожнього руху), право на навчання і свобода пересування.

Демократія є впливом громадян на управління державою. Відтак це – відповідальність і прозорість дій влади, закони, що відображають інтереси суспільства, і врахування думки громадян під час ухвалення владою важливих рішень. На практиці це реалізується через електронне врядування (наприклад, додаток “Дія”, який дає зручний доступ до державних сервісів), децентралізацію, яка збільшує можливості громад або здатність впливати на органи влади через діяльність громадських організацій, петиції, акції.

Рівність забороняє будь-яку дискримінацію за будь-якою ознакою. Особлива увага приділяється рівності між чоловіками та жінками, у тому числі в трудових правах. У щоденному житті рівність – це нетерпимість до корупції (адже корупція виникає тоді, коли посадовець використовує службове становище для власної вигоди, що протирічить ідеї рівності всіх громадян), енергоефективність житла (незалежно від статку люди мають жити в теплих оселях), можливості для людей з інвалідністю бути повноцінними членами суспільства, а для жінок – мати такі самі права, як і чоловіки.

Верховенство права означає, що рішення у державі ухвалюються у відповідності до встановлених правил і процедур. Це також вимагає неупередженої системи правосуддя, яка розв’язує суперечки справедливо, не озираючись на майновий, соціальний чи інший статус особи. Втілення верховенства права – це єдині правила та закони для всіх, без виключення.

Повага до прав людини, включно з правами меншин – визнання того, що всі люди народжуються вільними та рівними у своїх правах. Ці права охоплюють різні сфери. Право мати гідні умови праці – незалежно від статі, кольору шкіри чи віросповідання. Право отримати якісні медичні послуги. Право вільно розпоряджатися своєю власністю. А також це право на чисте довкілля та на захист себе, як споживача різних товарів і послуг.

Зовнішня атрибутика Євросоюзу проявляється у формі знаків, символів, кольорів. Вона репрезентує Європу. Символіка Євросоюзу це умовне його позначення.

1. Прапор Європи. У 1983 році Європейський парламент схвалює прапор, розроблений Радою Європи і рекомендує його як емблему Європейського співтовариства. Установи Європейського союзу використовують цей прапор з 1986 року. Коло золотих зірок символізує солідарність і гармонію між народами Європи. Кількість зірок не пов’язана з кількістю держав-членів ЄС. Цифра «дванадцять» традиційно вважається символом досконалості, повноти і єдності. З цієї причини прапор залишається незмінним незалежно від розширень ЄС.

2. Гімн «Ода до радості». Це гімн Європейського Союзу та усієї Європи. У 1985 році «Ода до радості» була схвалена Радою ЄС, главами держав і урядів як офіційний гімн Європейського Союзу. Музика гімну взята з Дев’ятої симфонії, яку Людвіг ван Бетховен написав у 1823 році. Вірш (1785 р.) — Фрідріха фон Шиллера, який виражав ідеалістичні погляди на братерські стосунки між усіма представниками людської раси.

3. 9 травня – День Європи. У 1950 році у цей день Роберт Шуман вніс пропозицію створити об'єднану Європу для налагодження мирних взаємовідносин на континенті. 9 травня стало ще одним європейським символом, Днем Європи. Який разом із прапором, гімном, девізом і єдиною валютою (євро) виражає політичну сутність Європейського Союзу.

4. «Єдність у різноманітті» – девіз Європейського Союзу. Він означає те, що завдяки ЄС мешканці європейських країн поєднуються у співпраці заради миру і добробуту, а численні культури, традиції та мови держав Європи є безцінним активом цього континенту.

Під час підготовки до третього питання семінарського заняття «Характерні риси організаційної структури ЄС та його інституції» треба дати визначення організаційної структури ЄС та розглянути її характерні риси. У загальному розумінні до них відносяться:

1. Об'єднання інститутів двох типів – міждержавних і наднаціональних. Особи, що входять до органів першого типу, діють як офіційні представники держав-членів. Члени органів іншого типу також призначаються кожною державою, проте діють як незалежні особи, що не зв'язані будь-якими інструкціями своїх урядів

2. Гнучкий розподіл компетенцій між органами ЄС та національними урядами.

3. Велика кількість типів рішень, які приймаються – від регламентів та директив, що обов'язкові для виконання національними урядами і всіма учасниками об'єднання, до висновків, що мають лише рекомендаційний характер.

4. Примат права ЄС над національними законодавствами держав-членів у межах, які визначені змістом установчих договорів.

Організаційна структура Євросоюзу побудована за принципом поділу законодавчої, виконавчої та судової функцій, проте її конкретні форми суттєво відрізняються від національних систем. Структуру ЄС можна проаналізувати через його основні інституції, що спільно формують політику Європейського Союзу. Він виступає проміжною формою між федеративною державою та конфедеративним їх об'єднанням. Таким чином, він має більше компетенцій, чим об'єднання держав, але менше повноважень, чим національна держава. Інституціональна побудова ЄС відбиває цю особливість. Основні органи Європейського Союзу: – це Європейська Комісія, Європейська Рада, Рада Європейського Союзу, Європейський Парламент, Європейський Суд, Європейський Центральний Банк, Європейська рахункова палата. Першою європейською організацією наднаціонального характеру. попередником Європейського Парламенту стала в 1951 році Загальна Асамблея Європейського об'єднання вугілля та сталі і стала.

Європейський Парламент – законодавчий орган Європейського Союзу, що обирається прямим голосуванням громадянами Європейського Союзу. Спільно з Радою Європейського Союзу і Європейською комісією парламент виконує законодавчі функції в ЄС. Депутати обираються прямим голосуванням у державах-членах терміном на 5 років. Європейський Парламент є разом з

Радою ЄС повинен затверджувати бюджет ЄС і склад нової Європейської Комісії. Депутати Європейського Парламенту об'єднані в політичні фракції. У парламенті немає німецької або польської фракції, а є соціал-демократична, консервативна, ліберальна. У них представлені партії з різних країн ЄС. У червні 2024 року відбулись десяті вибори після перших прямих виборів 1979 року. Вони стали першими після виходу Британії зі складу Європейського Союзу. На них обирали 720 членів Європейського парламенту, які представляють понад 400 мільйонів виборців з 27 країн-членів ЄС. Оновлення складу Європейського парламенту викликає переобрання керівництва Європейської ради, Європейської комісії, Європарламенту та Європейської служби зовнішніх справ. Європейські вибори ґрунтуються на пропорційній системі представництва. Голосування проводиться на основі системи преференційних списків. Після виходу Великої Британії з ЄС у 2020 році 27 місць для Британії, розподілили між 14 країнами ЄС. 46 із 73 залишили вільними для можливого розширення. Рада ЄС 26 липня 2023 року досягла домовленості, за якої чисельність Європейського парламенту після виборів 2024 року збільшилась до 720 депутатів. Напередодні виборів оголосили про нову систему вибору президента Європейської комісії, за якої провідний кандидат від партійної групи, яка на виборах здобуде найбільшу кількість місць, стане президентом Єврокомісії. На з'їзді ЄНП було затверджено Урсулу фон дер Ляєн. Європейська народна партія — це об'єднана загальноєвропейська політична партія, яка поєднує окремі національні християнсько-демократичні та консервативні партії. Є найбільш чисельною та об'єднує 72 правоцентристських партій-членів з 39 країн.

Європейська Комісія є виконавчим органом ЄС. Вона складається з 27 членів, тут кожна країна має свого члена. Комісія – це колегіальний орган на чолі з Президентом Комісії, з усіх питань вона приймає колективні рішення. Кожен член має свою визначену сферу повноважень. Хоча пропозиції по комісарах вносяться Президентові Комісії державами, вони не можуть давати їм якісь указівки. Комісари діють незалежно від своєї держави і повинні бути вірні європейським справам. Європейська Комісія піклується про те, щоб договірні положення дотримувалися всіма державами. Вплив Єврокомісії підсилюється також завдяки тому, що вона є єдиною інституцією, яка може вносити пропозиції про нові розпорядження і директиви.

Рада Європейського Союзу, навпаки, складається з 27 профільних міністрів держав-членів. Він має 9 різних складів. У залежності від предмета обговорення збираються міністри закордонних справ, міністри внутрішніх справ або, наприклад, міністри сільського господарства. Рада – у більшості випадків разом з Європейським парламентом – є європейським законодавчим органом, що може приймати директиви – рамкові закони або ж постанови – європейські закони.

Європейська рада – це регулярні зібрання глав держав ЄС. З 2009 р. стала однією з офіційних інституцій Європейського Союзу. Раду скликають 4 рази на рік з метою визначення порядку денного Союзу і спонукати подальшу інтеграцію. Голова ЄР обирається строком на 2,5 роки, і може бути

переобраний на цю посаду ще один раз. Рішення Ради мають обов'язковий характер, проте не можуть бути законодавчими актами. Європейською радою називають регулярні зібрання глав держав ЄС. Раду скликають 4 рази на рік з метою визначення порядку денного Союзу щоб спонукати подальшу інтеграцію. Президент Ради, що обирається на два з половиною роки з можливістю одноразового переобрання, є відповідальним за розвиток вищого політичного органу ЄС.

Європейський Суд. У ЄС часто виникають розбіжності щодо того, що відповідає європейському праву, а що є його порушенням. У суперечливих випадках рішення приймає Європейський Суд. У його склад входять 27 суддів, делегованих по одному від кожної держави. Їм допомагають 8 генеральних адвокатів. Їх делегують відповідні уряди терміном на 6 років, і вони можуть перепризначуватися. У Європейський Суд може звертатися Єврокомісія, якщо вона вважає, що певна держава-член порушує європейське право. І навпаки, як держави-члени, так і приватні особи і підприємства можуть подавати позов на Єврокомісію, якщо вони вважають, що Комісія перевищує свої повноваження або ж неправильно використовує їх. До того ж у Суд ЄС звертаються національні суди, якщо вони вважають, що національні норми, можливо, порушують діюче європейське право.

Питання для підготовки до модульної контрольної роботи 1

1. Утворення ЄС та його органи.
2. Що таке Європейський Союз?
3. Коли та за яких умов створено ЄС.
4. Охарактеризуйте основні інституції ЄС.
5. Європейський Парламент: повноваження та склад.
6. Європейська Комісія: повноваження та склад.
7. Рада ЄС: повноваження та склад.
8. Охарактеризуйте Суд Європейського Союзу (Європейський суд).
9. Назвіть основні ознаки та етапи євроінтеграції.
10. Декларація Роберта Шумана.
11. В чому полягає сутність європейських цінностей?
12. Історія та цілі Болонського процесу.
13. Мета та завдання Болонського процесу.
14. Розвиток освіти в Європі.
15. ООН: утворення, повноваження та склад.
16. НАТО: утворення, повноваження та склад.
17. Світова організація торгівлі.
18. Організація з безпеки і співробітництва в Європі
19. Проведіть порівняльну характеристику двох країн (на Ваш вибір), які входять до ЄС.
20. Причини та наслідки виходу Великобританії з ЄС.
21. Світова політика та міжнародні відносини.
22. Зовнішні функції держави.
23. Що таке військова могутність держави та її склад?
24. В чому полягає міжнародний імідж держави? Що має дотримуватися держава у міжнародних відносинах?
25. Перерахуйте та охарактеризуйте основні національні інтереси України.
26. Перерахуйте, що відноситься до внутрішніх та зовнішніх функцій держави.
27. Сучасні геополітичні теорії та школи: неомондіалізм, неоатлантизм.
28. Теорія політичної системи Д. Істона та Г. Алмонда.
29. «Україна – ЄС» як освітній компонент.
30. Сутність, структура політики та характеристика її елементів.
31. Політична свідомість: поняття, структура, функціонування.
32. Міжнародні відносини: форми взаємодії та основні принципи.
33. Сутність, структура і функції зовнішньої політики.
34. Історія створення та розвитку Європейського Союзу.
35. Основні досягнення та принципи діяльності Євросоюзу.
36. Характерні риси організаційна структура ЄС.

Змістовий модуль 2. Стратегічне партнерство між Україною та ЄС: можливості та виклики

Семінар 3. Місце та роль України в геополітичному просторі

Мета заняття: Вивчення та закріплення знань щодо геополітики, її моделей та геополітичних орієнтирів сучасної України.

Ключові поняття: геополітика, модель «морської сили», неомондіалізм, неоатлантизм, геополітична могутність країни, національні інтереси України, міжнародний імідж держави.

ПЛАН

1. Виникнення геополітики та її становлення.
2. Моделі геополітики: класична геополітика, модель «морської сили», критична геополітика, геополітика розвитку.
3. Наукові напрямки у геополітичній думці кінця ХХ – початку ХХІ ст.: неомондіалізм та неоатлантизм.
4. Геополітична могутність країни.
5. Міжнародний імідж держави.
6. Геополітичні орієнтири сучасної України.
7. Перерахуйте та охарактеризуйте основні національні інтереси України.
8. Формування засад зовнішньополітичної діяльності Української держави.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Вивчаючи перше питання слід підкреслити, що центральною категорією у світовому політичному процесі є «Геополітика». Аналіз геополітики вимагає розгляду її виникнення та становлення. Геополітика – це концепція, що виходить із визнання залежності політичних процесів від територіально-просторового розташування держав і впливу на їх розвиток географічних факторів (клімату, розміру території, кількості населення, наявності природних ресурсів та ін.). Становлення геополітики як самостійної області наукового знання пов'язується з роботами таких авторів кінця ХІХ – першої половини ХХ ст., як Р. Челлен, Х. Маккіндер, К. Хаусхоффер та ін. Так шведський вчений Рудольф Челлен вперше вводить у науковий обіг термін «геополітика».

Готуючись до другого питання семінарського заняття необхідно зазначити моделі геополітики такі як: класична геополітика, модель «морської сили», критична геополітика, геополітика розвитку.

Під час підготовки до третього питання семінарського заняття спочатку треба дати визначення таких наукових напрямків у геополітичній думці кінця ХХ – початку ХХІ ст. як неомондіалізм та неоатлантизм. Неомондіалізм формується на основі ідеї конвергенції (лат. *convergere* . Теорія конвергенції стверджувала тенденцію до зближення різних соціальних систем соціалізму і капіталізму з наступним об'єднанням їхніх позитивних якостей. Дана теорія була сприйнята американськими аналітиками Г. Кіссінджером, З. Бжезінським та ін., які ефективно використовували її в «холодній війні» з СРСР. Із

закінченням «холодної війни» розстановка сил на світовій арені кардинально змінилася, а необхідність по новому осмислення геополітичної ситуації призвела до формування неомондіалістської теорії. Її виникнення пов'язано з роботою відомого американського вченого-футуролога Френсіса Фукуяма «Кінець історії та остання людина». Розвитку сучасного світу Фукуяма протиставляє модель повного домінування ліберальних (західних) цінностей, реалізація цієї моделі призведе до «кінця історії» – закінчення періоду політичного та ідеологічного протистояння, створення глобальної ліберально-демократичної цивілізації. Протилежна точка зору представлена в неоатлантичній моделі розвитку після «холодної війни», автором якої є американський політолог, директор Інституту стратегічних досліджень при Гарвардському університеті С. Хантінгтон. У своїй роботі «Зіткнення цивілізацій» він стверджує, що домінування західних (ліберальних) цінностей в сучасному світі – це ілюзія. Катастрофа комунізму не означає що все людство сприйняло західну ідеологію. Сучасний світ багатополосний, а глобальна політика стала поліцивілізаційною. Поряд із західною цивілізацією, вчений виділяє слов'яно-православну, буддистську, японську, ісламську, індуську, латиноамериканську, африканську та сінську цивілізації. Хантінгтон відзначає, що у світі важливими відмінностями між людьми виступають вже не ідеологічні, політичні або економічні, а власне культурні розходження. Вони «культурними розламами», протягом яких можливі конфлікти у глобальній політиці. Це є «зіткненням цивілізацій».

Готуючись до питання семінарського заняття «Геополітичні орієнтири сучасної України» необхідно зазначити, що Україна з початку 90-х рр. ХХ ст. Україна вийшла на міжнародну арену як самостійний суб'єкт міжнародної політики. Вже на початку 1993 р. її визнали де-юре і де-факто понад 120 держав, з них понад 70 встановили з Україною дипломатичні відносини, відкрили на її території посольства і консульства. Зміст української зовнішньої політики у першій половині 90-х рр. зводився до розв'язання проблем ядерного роззброєння нашої держави, до з'ясування стосунків з Росією щодо Криму та Чорноморського флоту, до заохочення іноземних інвестицій, до міжнародної участі у ліквідації Чорнобильської катастрофи. Сучасна Україна переживає один з найдраматичніших періодів своєї історії. Перебуваючи в стані війни та відсічі російської агресії, вона болісно прагне захистити країну, перебороти внутрішні протиріччя, вступити до Євросоюзу, до НАТО та досягти євроінтеграції. Незважаючи на загрози росії Україна прийняла рішення, керуючись національними інтересами, інтегруватися в Європу та отримала від більшості європейських країн допомогу і підтримку. Життєво важливі національні геополітичні інтереси пов'язані зі збереженням, збільшенням і захистом національних цінностей, девальвація й втрата яких ставлять під питання безпеку або навіть саме існування народу. До таких геополітичних інтересів можуть бути віднесені: суверенітет, державна й територіальна цілісність, ефективна система оборони й безпеки, відбиття агресії, запобігання війнам. Одним із факторів, що утримують незалежність країни є прагнення народу самому господарювати на своїй землі. Земля – фундамент, на якому

базується державність України та бажання громадян захищати її. Кожен має усвідомлювати, що українська земля належить йому, його родині, її нащадкам. Лише у цьому випадку люди добровільно захищають свою країну, свою землю.

На зміну геополітичної ситуації також вплинув сам факт одержання Україною томосу та виникнення Православної церкви України. Якщо поглянути на сучасну георелігійну ситуацію в Україні, то з'ясуємо, що домінуючим релігійним напрямом є християнство.

Семінар 4. Механізм реалізації євроінтеграційного курсу України: можливості та виклики.

Мета заняття: З'ясування механізму реалізації євроінтеграційного курсу України. Вивчення сутності його головних компонентів.

Ключові поняття: Євроінтеграція України, зона вільної торгівлі митний союз спільний ринок економічна євроінтеграція, соціокультурний вимір Східне партнерство

ПЛАН

1. Основні етапи європейської інтеграції.
2. Політичні та правові аспекти євроінтеграції: політичні перетворення та реформи, необхідні для вступу до ЄС
3. Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС
4. Східне партнерство Європейського Союзу.
5. Угода про асоціацію з ЄС.
6. Політичні перетворення та реформи, необхідні для вступу до Європейського Союзу.
7. Економічний аспект євроінтеграції.
8. Соціокультурний вимір євроінтеграції: вплив євроінтеграції на суспільство та культурне середовище України.
9. Зовнішньополітичний вимір євроінтеграційного курсу.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Вивчаючи перше питання «Основні етапи європейської інтеграції» слід підкреслити, що цього вимагає вивчення євроінтеграційного курсу України. У своєму розвитку міжнародна економічна інтеграція проходить низку етапів.

1) зона вільної торгівлі; відміна мита, квот та інших обмежень в торгівлі між державами-учасницями при збереженні їх автономії в митній та торгівельній політиці по відношенню до третіх держав

2) митний союз; Введення загальних внутрішніх митних тарифів й перехід до єдиної торгової політики по відношенню до третіх держав

3) спільний ринок; Єдиний внутрішній ринок плюс гармонізація і координація економічної політики держав-учасниць на основі спільного прийняття рішень і контролю над їх виконанням, заміна національних валют єдиною.

4) економічний союз;

5) повна інтеграція.

Готуючись до другого питання семінарського заняття необхідно зазначити, що складовими механізми реалізації євроінтеграційного курсу України виступають: правові та інституційні основи співробітництва, економічний механізм євроінтеграції, політичні перетворення та реформи, соціокультурний аспект. Під час підготовки до третього питання семінарського заняття «Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС» слід проаналізувати саму угоду. Вона стала правовою основою відносин між Україною та ЄС від 14 червня 1994 (набула чинності 1 березня 1998 р.). Ця угода започаткувала співробітництво з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань. Крім того, укладено низку галузевих угод та документів міжнародно-правового характеру, згідно з якими здійснюється співробітництво між Україною та ЄС. Цією Угодою встановлюється Партнерство між Співтовариством і його державами-членами з одного боку та Україною з іншого боку. Цілями такого Партнерства є:

- забезпечення політичного діалогу між сторонами, який сприятиме до тісних політичних відносин;
- сприяння розвитку гармонійних економічних відносин між Сторонами;
- створення взаємовигідного співробітництва;
- підтримка України по зміцненню демократії та завершенню переходу до ринкової економіки.

Готуючись до четвертого питання семінарського заняття «Східне партнерство Європейського Союзу», необхідно зазначити, що Україна є, однією із шести пострадянських держав, учасницею ініціативи ЄС «Східне партнерство». (Установчий саміт відбувся 7 травня 2009 у м. Прага). Східне партнерство – політика ЄС, щодо зміцнення стосунків із східними сусідами та є одним із напрямів Європейської політики сусідства. Ця зовнішньополітична ініціатива ЄС поширюється на шість східноєвропейських сусідів – Білорусь, Азербайджан, Грузію, Вірменію, Молдову й Україну. Ініціативу започатковано на Празькому саміті партнерства 7 травня 2009 р. Вона має багатосторонній вимір.

Багатосторонній вимір сприяє обміну досвідом у проведенні внутрішніх реформ. Він функціонує на чотирьох рівнях:

- Саміти за участі глав держав й урядів зазвичай раз на два роки. За результатами ухвалюють спільні заяви. Шостий саміт у 2020 р. відбувся у форматі відеоконференції через пандемію COVID-19 р.
- Засідання міністрів закордонних справ країн ЄС партнерів. Відбуваються раз на рік у Брюсселі або Люксембурзі.
- Існує чотири тематичні платформи Східного партнерства з метою обміну інформацією та досвідом у контексті здійснення реформ. Платформи підзвітні щорічним зустрічам міністрів закордонних справ.

Відносини між Україною та ЄС скеровуються Європейською політикою сусідства. Європейська політика сусідства має створити на південь і схід від ЄС нових кордонів розширеного Євросоюзу зону стабільності миру і добробуту шляхом налагодження з сусідніми країнами тісних відносин. Вперше концепція

була викладена у зверненні «Ширша Європа» у березні 2003 року. Вона засвідчила про один з пріоритетів зовнішньої політики розширеного ЄС. Вона пропонує сусідам привілейовані відносини на взаємному визнанні спільних цінностей. У сфері верховенства права, дотримання прав людини, прав меншин, принципів ринкової економіки. *Європейський Союз ЄС* повинен зміцнювати політику сусідства, орієнтуючись на основні завдання:

- співпраця з партнерами для зниження рівня бідності;
- розширення внутрішнього ринку та регуляторних структур; активне політичне залучення ЄС для запобігання конфліктам і їх вирішення;
- привілейовані торговельні відносини та відкриття ринку;
- інтенсивна співпраця з метою запобігання і боротьби зі спільними загрозами;
- активніші зусилля для сприяння правам людини, співпраці та поглибленню взаєморозуміння; перспективи для законної міграції та руху людей;
- інтеграція в торговельні, енергетичні телекомунікаційні мережі посилена допомога, краще реагування на потреби;
- нові джерела фінансування;
- підтримка інтеграції у глобальну торговельну систему.

П'яте питання «Угода про асоціацію з ЄС» Текст угоди про асоціацію викладений на 160 сторінках. Найбільшу частину угоди складають додатки (1200 сторінок) у вигляді таблиць, у яких упорядковані і перераховані усі скасовані мита на обладнання, товари, сировину.

За структурою угода має сім розділів, 43 додатки та 3 протоколи. ЄС укладає угоду в обмін на зобов'язання економічних, політичних, судових реформ у країні. Країна-підписант може отримати безподатковий доступ до ринків ЄС, сільськогосподарської продукції, а також допомогу. Угоду про асоціацію мають ратифікувати всі країни ЄС.

Семінар 5. Проблеми транзитної міграції в країнах ЄС та транскордонне співробітництво

Мета заняття: З'ясування проблем транзитної міграції в країнах ЄС та транскордонне співробітництво з ЄС. Вивчення його сутності.

Ключові поняття: міграція, мігрант, емігрант, імігрант міграційне сальдо європейська міграційна криза транскордонне співробітництво міжнародне територіальне співробітництво.

План

1. Визначення та класифікації міграцій.
2. Міграційні процеси в Україні.
3. Соціальні та гуманітарні аспекти європейської міграційної кризи.
4. Європейські підходи до вирішення міграційної кризи.
5. Суть та завдання міжнародного територіального співробітництва України.
6. Закон України «Про міжнародне територіальне співробітництво України» від 24 04 2024 року та його положення.

7. Роль транскордонного співробітництва в системі регіонального розвитку.
8. Транскордонне співробітництво України в умовах російсько-української війни.
9. Політичні ризики для країн ЄС в умовах міграційної кризи.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

При підготовці до першого питання «Визначення та класифікації міграцій» необхідно розкрити зміст термінів міграція, мігрант, емігрант, імігрант. Одним із важливих чинників, які зумовлюють зміну чисельності населення країни та його перерозподіл між окремими регіонами та населеними пунктами, є міграції населення. Міграція населення – складний суспільний процес, що впливає на різні сторони життя людства.

Міграція населення – механічні переміщення людей через кордони тих чи інших територій зі зміною місця проживання назавжди, чи на тривалий час, або з регулярним поверненням до нього. Міграції за причинами бувають: соціально-економічні екологічні, політичні, релігійні, сімейно-побутові (возз'єднання родин). За напрямом переміщення міграції поділяють на зовнішні та внутрішні.

Зовнішні міграції, що спрямовані за межі країни, називаються еміграцією, а протилежного напрямку – імміграцією.

Внутрішні міграції – це переміщення населення між різними регіонами, населеними пунктами, вони не впливають на зміну чисельності населення країни взагалі, а тільки на його перерозподіл у її межах. За термінами переміщення бувають постійними, або сезонними організованими або стихійними.

Вони можуть бути добровільними чи примусовими залежно від форм переміщення. Провідне місце серед міграцій за обсягами мігрантів займають соціально-економічні (або трудові) міграції. Друге питання семінарського заняття потрібно цілком присвятити аналізу соціальних та гуманітарних аспектів європейської міграційної кризи. Європейська міграційна криза виникла восени 2015 року, у зв'язку з багаторазовим збільшенням потоку біженців і нелегальних мігрантів до Європейського союзу (ЄС), з країн Північної Африки, Близького Сходу і Південної Азії і неготовністю ЄС до їх прийому і розподілу. Дана міграційна криза є найбільшою в Європі з часів Другої світової війни. З січня по вересень 2015 року в державах-членах ЄС було зареєстровано понад 700 тис. людей, які шукали притулку. Всього за 2015 рік у ЄС прибуло, за різними оцінками, від 1 до 1,8 мільйона біженців і нелегальних мігрантів. Для порівняння, в 2014 році їх було зареєстровано близько 280 000. 5 Термін «криза» по відношенню до біженців і мігрантів вперше був використаний в квітні 2015 року, коли в Середземному морі сталася серія морських катастроф. Протягом короткого часу (13, 16, 19 і 20 квітня) на шляху в Європу зазнали катастрофи і затонули як мінімум п'ять човнів, на борту яких перебувало понад 1200 мігрантів з Африки. За 2015 рік у Середземному морі загинуло близько 2600 мігрантів, всього з 2000 року число загиблих склало близько 22 000 чоловік. 6 Понад мільйон мігрантів і біженців переїхали до

Європи в 2015 році, спонукаючи кризу, в зв'язку з тим, що країни Європи змушені докладати чималих зусиль, щоб впоратися з напливом людей. Європі довелося створити в Євросоюзі МОМ, щоб впоратися з переселенцями. Друге питання семінарського заняття потрібно цілком присвятити аналізу соціальних та гуманітарних аспектів європейської міграційної кризи.

Міжнародне територіальне співробітництво – сукупність взаємовідносин, спрямованих на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між суб'єктами і учасниками таких відносин в Україні та відповідними суб'єктами і учасниками таких відносин іноземних держав, у межах компетенції, визначеної національним законодавством та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

Види міжнародного територіального співробітництва:

- 1) міжтериторіальне співробітництво;
- 2) транскордонне співробітництво;
- 3) транснаціональне співробітництво.

Транскордонне співробітництво (ТКС) – це спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, екологічних, науковотехнічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими установами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами й відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством.

Питання для підготовки та проведення модульної контрольної роботи 2

1. Місце України в геополітичному просторі.
2. Угода про асоціацію між Україною та ЄС
3. Дайте визначення поняттю «Асоційоване членство». Коли Україна стала «асоційованим членом»?
4. Теоретичні засади геополітики
5. Сучасні геополітичні теорії та школи: неомондіалізм, неоатлантизм
6. Європейська Конституція
7. Відповідність стандартам ЄС. Поточна ситуація.
8. Назвіть основні ознаки та етапи євроінтеграції.
9. Міграційні процеси. Види та форми сучасної міграції.
10. Міграції населення України.
11. Проблеми транзитної міграції.
12. Транскордонне співробітництво.
13. Східне партнерство Європейського Союзу.
14. Дайте характеристику Східному партнерству Європейського Союзу
15. Закон України «Про міжнародне територіальне співробітництво України» від 24.04.2024 року та його положення.
16. Геополітична могутність країни.
17. Соціокультурний вимір євроінтеграції: вплив євроінтеграції на суспільство та культурне середовище України.
18. Політичні ризики для країн ЄС в умовах міграційної кризи.
19. Європейські підходи до вирішення міграційної кризи.
20. Етапи європейської економічної інтеграції.
21. Декларація про державний суверенітет України.
22. Перерахуйте та охарактеризуйте основні національні інтереси України.
23. Транскордонне співробітництво України в умовах російсько-української війни.
24. Зовнішньополітичний вимір євроінтеграційного курсу.
25. Роль та місце транскордонного співробітництва в системі регіонального розвитку.
26. Напрямки які передбачає євроінтеграційний курс для України .
27. Соціальні та гуманітарні аспекти європейської міграційної кризи.
28. Євроінтеграція Україні з моменту набуття незалежності.
29. Геополітичні орієнтири сучасної України. .
30. Геополітика: моделі та визначення.
31. Європейська політика сусідства.
32. Георелігійні орієнтири України.

**Питання для підготовки до заліку з освітнього компонента
«Україна - Європейській Союз»**

1. Утворення ЄС та його органи.
2. Охарактеризуйте основні інституції ЄС.
3. Характерні риси організаційної структури ЄС.
4. Історія створення та розвитку Європейського Союзу.
5. Європейський Парламент: повноваження та склад.
6. Європейська Комісія: повноваження та склад.
7. Рада ЄС: повноваження та склад.
8. Охарактеризуйте Суд Європейського Союзу (Європейський суд).
9. Рада Європи: утворення, повноваження та склад.
10. Декларація Роберта Шумана та підписання Паризького договору про створення Європейського співтовариства вугілля і сталі.
11. Історія та цілі Болонського процесу.
12. Георелігійні орієнтири України.
13. ООН: утворення, повноваження та склад.
14. НАТО: утворення, повноваження та склад.
15. Маастріхтський договір про утворення Європейського Союзу та його основні положення.
16. Організація з безпеки і співробітництва в Європі.
17. Світова політика та міжнародні відносини.
18. Зовнішні функції держави.
19. Що таке військова могутність держави та її склад?
20. Перерахуйте, що відноситься до внутрішніх та зовнішніх функцій держави.
21. Сучасні геополітичні теорії та школи: неомондіалізм, неоатлантизм.
22. Теорія політичної системи Д. Істона та Г. Алмонда.
23. «Україна – ЄС» як освітній компонент.
24. Поняття політики та характеристика її елементів.
25. Політична свідомість: сутність, структура.
26. Міжнародні відносини: форми взаємодії та основні принципи.
27. Сутність, структура і функції зовнішньої політики.
28. Місце України в геополітичному просторі.
29. Угода про асоціацію між Україною та ЄС.
30. Дайте визначення поняттю «Асоційоване членство». Коли Україна стала «асоційованим членом»?
31. Теоретичні засади геополітики.
32. Сучасні геополітичні теорії та школи: неомондіалізм, неоатлантизм
33. Європейська Конституція.
34. Міграційні процеси. Види та форми сучасної міграції.
35. Міграції населення України.
36. Транскордонне співробітництво.
37. Східне партнерство Європейського Союзу.
38. Закон України «Про міжнародне територіальне співробітництво України» від 24 квітня 2024 року

39. Декларація про державний суверенітет України.
40. Транскордонне співробітництво України в умовах війни.
41. Соціальні та гуманітарні аспекти європейської міграційної кризи.
42. Геополітичні орієнтири сучасної України.

Використана та рекомендована література

Базова

1. Дністрянський М. С. Геополітика : Навчальний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 436 с.
2. Європейський Союз : навч. посіб. / за ред. А. О. Бояра. Київ : ФОП Маслаков, 2020. 600 с.
3. Кордон М. В. Європейська та євроатлантична інтеграція України: навчальний посібник. 2-ге вид. Київ: Центр учб. літ., 2010. 171 с.
4. Корнієнко, В. О. Україна в Європі і світі : електронний навчальний посібник / В. О. Корнієнко. – Вінниця : ВНТУ, 2018.
URL:<https://multimedia.posibnyku.vntu.edu.ua/mm/Ukraine-U/txt/02.html#2-2> (дата звернення: 25.04.2025).
5. Про міжнародне територіальне співробітництво України. Закон України від 24.04.2024. 3668-IX: станом на 27.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-20#Text> (дата звернення: 25.04.2025).
6. Політологія: дистанційний курс. Навчальний посібник / за ред. М.М. Самуйліка. Одеса: «Пегас», 2022. 164 с.
8. Самуйлік М. М., Саєнко І. В., Остапчук Т. С., Остапчук Л. Україна в контексті європейської безпеки: підсумки і перспективи / Політикус. Науковий журнал. Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського. Випуск 2, 2024. С. 85–94.
9. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Угода_про_асоціацію_між_Україною_та_Європейським_Союзом (дата звернення: 25.05.2025).

Допоміжна

1. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу: монографія / за ред. І. В. Яковюка. Київ: видавництво «Право України», 2012. 208 с.
2. Копійка. В. В. Розширення Європейського Союзу та Україна: монографія. Київ: Логос, 2008.
3. Самуйлік М. М. Політична відповідальність суспільства. Монографія. Одеса: ВМВ, 2010. 175 с.
4. Самуйлік М.М. Інститут політичної відповідальності держави та його сучасні гібридні деформації / Політикус. Науковий журнал. Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського. Випуск 2, 2018. С. 61-65.
5. Самуйлік М.М. Політична відповідальність громадянського суспільства та її гібридні деформації в сучасних умовах / Політикус. Науковий журнал. Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського. Випуск 3, 2019. С. 50-54.
6. Пропедевтичний курс з філософії науки. Підручник / за ред. О.П. Сидоренка. Київ: видавництво «Освіта України», 2017. 430 с.

Інформаційні ресурси

1. Європейський Союз. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Європейський_Союз (дата звернення: 25.04.2025).
2. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 25.04.2025).
3. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 25.04.2025).
4. Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого. URL: <http://nplu.org/> (дата звернення: 25.04.2025).
5. European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/portal/en> (дата звернення: 25.04.2025).
6. Пульс Угоди. URL: <https://pulse.kmu.gov.ua/ua/about-agreement> (дата звернення: 25.04.2025).
7. Репозиторій ОДАУ. URL: ib.osau.edu.ua/jsrui/ (дата звернення: 25.04.2025).
8. Угода про асоціацію між Україною та ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 25.04.2025).
9. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи No1-2 (187-188) 2022. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf (дата звернення: 25.04.2025).

Самуйлік Микола Миколайович
КРИЦЬКА Антоніна Олегівна

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для семінарських занять з освітнього компонента «Україна –
Європейський союз» за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти.

Рекомендовано до видання координаційною
радою з питань якості освіти Одеського
державного аграрного університету. Протокол
№ 9 від 26 травня 2025 року.

Одеса: «ОДАУ», 2025